NICHTEVEGT, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van *Utrecht*, gelegen aan den Westlijken oever van de Rivier *de Vegt*, tusschen de Stad *Weesp* en het Dorp *Vreeland*. De Heerlijkheid, zich uitstrekkende langs den gemelden Stroom, wordt begroot op zevenhonderd drieëntachtig Morgens en tweehonderd vijfentwintig Roeden gronds, en het getal der Huizen op vijfenvijftig. Zeer aangenaam is de legging van het Dorp van dien naam, aan de genoemde Riviere. De Kerk, welke door eenen eigen Leeraar wordt bediend, is net en ruim, en pronkt met een fraaien Toren. Deerlijk waren de verwoestingen, door de Franschen, in den Jaare 1672, in deeze Plaats aangerigt.

NIËLLIUS, (KAREL) was een der gebannene Remonstrantsche Predikanten, in den Jaare 1619, die, zich na *Antwerpen* begeeven hebbende, aldaar, nevens vijf anderen, Lid was van een Kollegie van Directeuren of Bestuurderen, opgerigt tot het stellen van de noodige orders, om de Gemeenten, in Holland en elders, in stilte te doen bedienen. Tot zijn ongeluk kwam hij, eerlang, wederom in 't Land, wierdt, in het begin des Jaars 1621, te *Haarlem* ontdekt en gevat, en tot eene eeuwige gevangenisse op *Loevestein* verweezen. Nevens PETRUS CUPUS, BERNHERUS VEZEKIUS, SIMON LUCÆ BYSTERUS, THEODORUS BOOM, PAULUS VAN DER LINDEN en ARNOLDUS GEESTERANUS, zat hij aldaar nog in den Zomer des Jaars 1631, hoewel met genot van eenige meerdere vrijheid, onder ooglui-king der Algemeene Staaten. Met verlof van den Slotvoogd DE BYE, mogten ze zich met eene wandeling langs de Wallen van het Kasteel verlustigen. Intusschen hadt NIËLLIUS kennis gemaakt met zekeren Soldaat, die binnen de Vesting in bezetting lag, en de gevangene Predikanten zeer hard plagt te behandelen, in den waan dat zij in de gevoelens der Contra-Remonstranten stonden; doch, zedert hij, door zeker voorval, beter onderrigt was, het toegebragte leed verzoette, door het betoon van vriendschap en dienstvaardigheid. Een dienstig hulpmiddel, tot meerdere vrijheid, hun door de gemelde wandelingen smaaklijker geworden, meenden ze in deezen persoon gevonden te hebben. NIËLLIUS, kiesch van Geweeten, vondt hier in zwaarig-

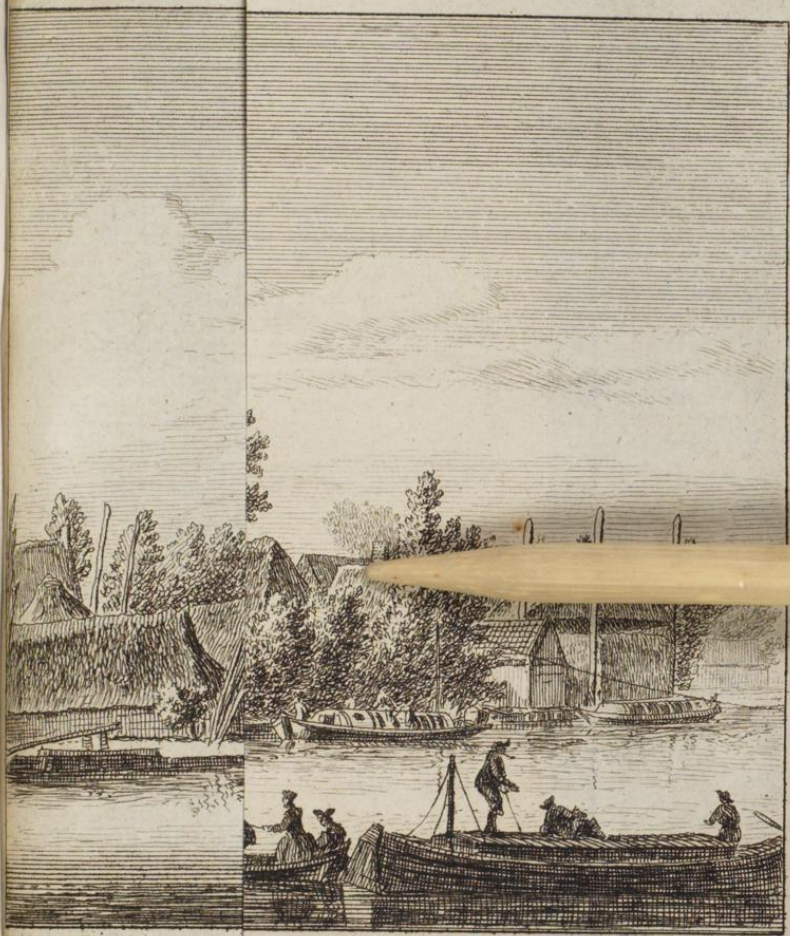

H.s Spilman Fecit.

GT.

H. Spilman Fecit.

Het Dorp *NIGTE-VEGT.*

gnid, om de
te zullen
zegen. De
langs de muu
'n eene Schuit
onverkoomeli
werp. Tegen
gewas; 't w
maakte. Een
was zeer waal
zijne flemme
den weg geru
Riet, alzo d
daar in plaats
gaan; de and
hierom van de
de Predikanten
daar toe den nac
en regenagtig w
weg bade. Gel
derenings, op
die willen dat de

NIEUWVAART, of
holland, aan Noor
ten en Zuiden gre
pen. *Nieuwvaart*
Nieuwen Vaart.
groot op eene uitg
van 't Oosten na
Noord en het Zuid
tig Morgens Land
dert, tabde men 'er
eenzaag Huizen e

righeid, om de belofte, bij het bekoomen verlof gedaan, van niet te zullen ontvlugten. Doch hij liet zich ten laatste gezeggen. De vlugt was bepaald op eenen donkeren nacht. Langs de muuren van 't Kasteel zou men zich nederlaaten in eene Schuit, om daar mede na *Rotterdam* te roeien. Twee onoverkoomelijke zwaarigheden deeden zich op tegen dit ontwerp. Tegen den muur van 't Kasteel stondt zeer veel Rietgewas; 't welk het naderen met een Vaartuig ondoenlijk maakte. Een groote Hond, den Slotvoogd toebehoorende, was zeer waakzaam, en liet, op 't minste gedruis bij nacht, zijne stemme lustig hooren. Beide zwaarigheden wierden uit den weg geruimd: de eerste, door het wegneemen van het Riet, alzo de Spaansche Soldaaten, zints eenigen tijd, zich daar in plagten te verschuilen, om voorts op roof uit te gaan; de andere, door de snoeperije van den Hond, die hierom van den Slotvoogd doorschooten was. Nu beslooten de Predikanten, hun ontwerp te volvoeren. Zij verkoozen daar toe den nacht naa den negentienden Julij, die zeer donker en regenagtig was, en waar in de boven gemelde Soldaat de wagt hadt. Gelukkig kwamen ze over den muur, en, 's anderendaags, op den middag, te *Rotterdam*. Men vindt 'er, die willen dat deeze ontkooming oogluikende was toegelaaten.

Zie LIMBORCH, *Leven van Episcopius*; HOOFTS *Brieven*.

NIERVAART, of DE KLUNDERT, eene Heerlijkheid, in Zuidholland, ten Noorden van het Hollandsche Diep, en ten Oosten en Zuiden grenzende aan de Heerlijkheid van *Zevenbergen*. *Niervaart* meent men eene verbastering te zijn van *Nieuwen Vaart*. De Polder deezer Heerlijkheid wordt begroot op eene uitgestrektheid van ongeveer anderhalf uur gaans, van 't Oosten na het Westen, en van een half uur van het Noord na het Zuiden, bevattende ongeveer achthonderd veertig Morgens Lands. Te gader met die van de Stede *Klundert*, telde men 'er, in den Jaare 1732, tweehonderd zevenentachtig Huizen en één' Koornmolen. Beroemd was, van

ouds, het Dorp *Niervaart*, en zeer bloeiende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, en de Tollen, welke aldaar geheven wierden. Het pronkte met dubbelde Straaten, eene fraaie Kerk en sterk Kasteel, en hadt wel zeven Wijnherbergen. Een zwaare brand leide, in den Jaare 1420, het Dorp in koolen: de Watervloed van het volgende jaar overstroomde den geheelen Polder; die niet voor het Jaar 1652 wederom uit de wateren ten voorschijn kwam. Door huwelijken veranderde de Heerlijkheid, meermaalen, van eigenaar, en kwam, ten laatste, in den Huize van *Oranje*, 't welk 'er nog bezitter van is. Zie voorts het Art. KLUNDERT.

NIEUWBOKSWOUDE, een Ban en Dorp, in Westfriesland, in de zogenaamde Vier-Noorderkoggen. Men begroot den eersten op ruim vierhonderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op drieënderrig. De Dorpkerk, die oud en meest van Duifsteen is opgemetzeld, wordt bediend door den Predikant van *Benningbroek*. De Toren is van een zeer zonderling maakzel. Ongelijk grooter, dan dat der Hervormden, is het getal der Roomschgezinde inwooners; deeze hebben hier eene Statie.

NIEUWBROEK, of *Nijenbroek*, een Dorp op de grenzen van Gelderland, tusschen de Overijsselsche Stad *Deventer* en de Geldersche Stad *Hattem*. Aan weerkanten loopen twee stroomende Watertjes of Beeken. Hoewel het Dorp slegts weinige huisgezinnen bevat, heeft het, egter, zijn eigen Kerkje, dat door éénen eigen Leeraar wordt bepredikt. Men ziet hier een oud Heerenhuis of Slot, *Fransenburg* genaamd.

NIEUWBURGEN, (*De*) een Baljuwschap, ten deele onder *Kennemerland*, en anderdeels onder Westfriesland behoorende. Den naam daar van leidt men af van het Slot *Nieuwburg*, door Graaf FLORIS DEN V, in den Jaare 1287, ten Noorden van *Alkmaar* gebouwd, ter beteugelinge der Landzaaten, of om de Gevangenen op hetzelve in bewaaring te stellen. Reeds van vroegere herkomste, meent men, is dit Baljuwschap, dan men eene Lijst van Baljuwen aantreft; deeze klimt niet hooger op, dan tot aan het Jaar 1439 of 1436. De Hooge Vierschaar

deezer

Overblyfzel van 't Kasteel NIEUBURG *by de Stad Alkmaar 1726.*

Overblyfzel van 't Ka

deezer Landſtreeke wordt geſpannen door Baljuw en zeven Leenmannen, nevens eenen Sekretaris. Het Kollegie heeft eenen Bode ten zijnen dienſte. Men ontmoet in dit Baljuwſchap verſcheiden Ambagten en Dorpen, en in dezelve, behalven de Hervormden, ook een goed getal Doops- en Roomschgezinden. Dien van *Urshem* alleen uitgezonderd, behooren de Hervormde Leeraars van alle de overige Dorpen onder de Klasſis van *Alkmaar*.

NIEUWBURG, eene aanzienlijke Lustplaats, met uitgeſtrekte beplantingen, in Kennemerland, tusſchen *Alkmaar* en het Dorp *Heiloo*. De oude benaaming, *Ypenlaan*, heeft het Geſlagt der EGMONDEN *van den Nijenburg*, daar van eigenaar geworden zijnde, met den tegenwoordigen naam verwisſeld.

NIEUWDORP, (*Nieuwe en Oude*) twee Dorpen, in Westfriesland, in de *Nieuwdorper-Kogge*, in het Kerkelijke van elkander onderſcheiden, doch in 't Burgerlijke zamengevoegd, met eene gemeene Vrijheid en Poortregt bevoorregt, en, onder den naam van *Nieuwdorp*, tot eene *Stede* verheven. De Regeering van dezelve beſtaat uit Schout, vijftig Vroedſchappen en vier Burgemeesters. De meeste deezer Regenten worden gekoozen uit de ingezeetenen van *Nieuwe-Nieuwdorp*. Dit is ook het geval ten aanzien van de zeven Schepenen. Aan allen gezamentlijk ſtaat het regt van goedkeuringe van den Predikant, die hier door de Gemeente wordt verkoozen. Te gader hebben de beide Dorpen ééne Doopsgezinde Gemeente.

De Ban van *Nieuwe-Nieuwdorp* bevat, volgens de Lijsten der Verpondinge, veertienhonderd vijfenveertig Morgens en achtennegentig Roeden Lands. Volgens de opgave van den Jaare 1749, ſtonden 'er toen tweehonderd drieëntwintig Huizen en een Molen. Zij zijn in de lengte getimmerd, langs eene Vaart van ongeveer vierhonderdvijftig Roeden. De Kerk, welke midden in het Dorp ſtaat, hoewel een oud gebouw, is fraai, en pronkt met een ſpitzen Toren. Men heeft 'er ook een Raadhuis.

Van mindere uitgeſtrektheid is de Ban van *Oude-Nieuwdorp*, en kleiner het getal der Huizen. De eerſte wordt begroot op negenhonderd zesennegentig Morgens, driehonderdeenentachtig Roeden Lands; het laatſte op honderdtweeënzestig, doch met twee Molens. In eene ſtreek, die, evenwel, op zommige plaatzen, is afgebroken, zijn ze getimmerd, ter lengte van tweehonderd Roeden. De Kerk is tamelijk fraai, en de Toren zo goed als nieuw, zijnde getimmerd in den Jaare 1738. Niet verre van daar legt eene Buurt, *Zijdewind* genaamd. De Leeraar van *Oude-Nieuwdorp* neemt aldaar, in eene Kerk zonder Toren, gelijk ook te *Veenhuizen*, den predikdienst waar.

NIEUWE DIEP, eene bekende Haven, of Legplaats voor Schepen, aan de Texelſche Ree, ten Oosten van de *Helder*.

NIEUWE-GOOTE, een Polder, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, begroot op ruim dertienhonderd tweeënzestig Gemeten. Volgens de laatſte opneeming zouden 'er niet meer dan acht Huizen ſtaan.

NIEUWE-HOORN, een Polder, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*, beſlaande, in alles, eene uitgeſtrektheid van iets meer dan zeventienhonderd vierenzeventig Gemeten gronds, honderd en een Huizen, een Meeſtoof en een Koornmolen. Het Dorp van deezen Polder legt op den doortogt van den *Briel* na *Hellevoet*.

NIEUWENAAR, (ADOLF, *Graaf van*) als ook van *Meurs*, was, in den Jaare 1583, de opvolger in het Stadhouderſchap over Gelderland, van den afvalligen Graave WILLEM VAN DEN BERG. Handen vol werks gaven hem, in het tweede jaar zijns bewinds, de Roomschgezinden van *Nieuwmegen*, die, om eene fraaier en beter Kerk, tot oeffeninge van den Godsdienst, verzogt hebbende, den Stadhouder deeden vreezen, dat hier iets meer agter ſchool, en, diensvolgens, raadzaam vinden, de Stad te verſterken met meer dan tweehonderd Ruiters:

ters: zijnde al de bezetting, die 'er thans binnen lag. De Roomschgezinden hadden daar van de lucht niet bekoomen, of zij ſtelden zich daar tegen, met het houden van ſcherpe wagt; zelf begonnen ze te mompelen van het uitdrijven der bezettelingen. NIEUWENAAR, dus in zijn voorneemen verijdeld, zogt de ſtoutſte belhamels uit de Stad te zetten, om daar door de overigen te verbluffen. In eigen perſoon kwam hij, ten dien einde, in de Stad, met een klein hofgezin. In merkelijk gevaar raakte hij, kort daar naa, uit haat tegen de volvoering van zijn opzet. Twee Molenaars losten op hem te vergeefs hun Schietgeweer. Van twee Brouwers zogt de een hem een hellebaart in 't lijf te jaagen, de andere, met een bijl, hem het hoofd te klieven. Door den nood geperst, moest hij dan ook dit ontwerp laaten vaaren. Zijne muitende Burgers, daarentegen, gelukte het, niet lang daar naa, de Staatſche Knegten en Ruiters ter Stad uit te jaagen. Gelukkiger ſlaagde hij omtrent *Arnhem*, alwaar de Burgerij iet diergelijks in den zin hadt, doch, in haar plan, verijdeld wierdt, alzo de Stadhouder, behendiglijk, eenig volk in de Stad wist te brengen.

Intusſchen hieldt het Aardsbisdom *Keulen* den Graaf VAN NIEUWENAAR onledig. In naame des verdreevenen Keurvorſten TRUCHSES deedt hij eenen inval in dat Sticht, en verzamelde, in den naanacht voor den tienden Maij, eenige manſchap onder *Nuis*. 't Was hier thans Jaarmarkt, en, uit dien hoofde, de gelegenheid hem gunſtig, om, in burgers- en kraamers gewaat, een goed aantal Soldaaten te doen binnen ſluipen. Wel haast hadden zij de Poorten van binnen vermeesterd, en hunne ſpitsbroeders van buiten eenen open na de Stad, die, met bedrijf van grooten moedwil en vuile dartelheid, geplonderd, en voorts, door den Stadhouder, verſterkt en van eene bekwaame bezettinge wierdt voorzien.

Terwijl de Graaf VAN NIEUWENAAR zich in deezen oord onthieldt, tradt met hem in heimelijke onderhandeling, om tot de Staatſche zijde, welke hij, voor eenigen tijd, hadt verlaaten, weder te keeren de vermaarde MARTEN SCHENK VAN NIDEGHEM. Men wierdt het eens, op voorwaarde dat hem een Veldmaarſchalkſchap, of ander hoog Krijgsampt, in 't

Leger der Algemeene Staaten, met eene behoorlijke wedde, zou worden toegevoegd. Op zo vasten voet wierdt het Verdrag gesteld, dat de Graaf van NIEUWENAAR, nog in het zelfde Jaar 1585, met SCHENK en den Heer VAN VILLERS, tegen den Spaanschen Overste TASSIS optrok. Zij ontmoetten elkander bij het Stichtsche Dorp *Amerongen*, doch met zo heilloozen uitslag voor den Stadhouder, dat hij, in allerijl, op de vlugt toog, en met dertien van de zijnen, binnen *Amersfoort*, eene schuilplaats zogt.

Ondanks deeze nederlaage, hadt, nogthans, de Graaf het oor der Stichtenaaren, met naame van de Utrechtsche Burgers. Ter gelegenheid der gevangenneeminge van hunnen Stadhouder, den Heere VAN VILLERS, in het straks vermelde gevegt, bestonden eenigen van hun, en onder deeze de Koster van de Buurkerke, op de Wethouderschap te begeeren, om NIEUWENAAR diens plaats te doen vervullen. In 't eerst kantten de Staaten zich daar tegen; doch voor opschuddingen bedugt, gaven ze de toestemming, om hem, bij voorraad, en geduurende des Heeren VAN VILLERS hegtenisse, dien post te doen bekleeden. Niet lang daar naa trok hij, met achttien Vaandels, Engelschen en Duitschers, in de *Veluwe*, en bemagtigde den Schans bij *Ysseloord*. Van hier nam hij zijnen weg na een Blokhuis, boven *Heussen*, aan 't Bergsche Hooft, en maakte 'er zich insgelijks meester van. Ten zelfden tijde hieldt NIEUWENAAR heimelijk verstand binnen *Nieuwmegen*, met eenen JAN HAARENTS, die in eenen Toren aan de Veste woonde. Door middel van deezen was hij voorneemens, volk in de Stad te brengen; en 't ware gewisselijk gelukt, indien hij, in dronkenschap, zich niet iets van het ontwerp hadde laaten ontvallen: hier door wierdt hij op den Pijnbank, en ter belijdenisse van het geheim gebragt. Om zijne teleurstelling eenigzins te vergoeden, deedt de Stadhouder eenen Schans te *Lent* volbouwen, en daar uit de Stad, zomtijds zelf met gloeiende Kogels, heftiglijk beschieten. Doch dit hadt geene andere uitwerking, dan dat eenige huizen beschadigd, of in brand geschooten wierden, welken men spoedig bluschte. Een inval van den Heere van HAUTEPENNE, in de *Betuwe*, met vijfduizend man, deedt hem, eerlang, dien oord verlaaten.

In

In blaakende gunst moet gewisselijk de Graaf VAN NIEUWENAAR gestaan hebben bij den Engelschen Landvoogd, Graaf VAN LEICESTER. Want als deeze, naar zijne gewoonte, op eigen gezag, eene Kamer van Geldmiddelen oprigtte, benoemde hij den Graaf tot Hoofd van dezelve. Van het gezag, 't zij dan aangemaatigd of wettig, welk de Stadhouder in *Utrecht* oeffende, vertoonde hij eenen staal, in den Jaare 1586. Verregaande oneenigheden waren aldaar voorgevallen, en de rust niet herfteld, dan ten koste van uitlandigheid van eenige aanzienlijke Burgers. Thans vondt ook de Stadhouder geraaden, de Staaten des Lands van *Utrecht*, de Wethouderschap, nevens de Amptenaars der Stad, waar bij vervolgens kwam de gantsche gewapende Burgerij, onder een nieuwen Eed te brengen, van getrouwheid aan de Algemeene Staaten, aan LEICESTER als Landvoogd, en aan hem zelven als Stadhouder over 't Land van *Utrecht*. Men beloofde, onder andere, bij deezen Eed, alle gemeenschap met de uitgezette Burgers te zullen mijden, en niet spreeken van anderen Vrede met Spanje, dan die ten grondslage hadt de eenpaarige bewilliging van alle de Gewesten.

Het voorgevallene tusschen den Stadhouder en den Predikant MODET, is boven verhaald, op het Artikel van deezen. Van geen langen duur was, intusschen, NIEUWENAARS verknogtheid aan LEICESTER. Deeze hadt, zonder hem te kennen, te *Utrecht* de Wethouderschap verfteld, die daarom van de hand des Engelsmans vloog, en den Stadhouder deedt dugten, voor vermindering van zijn Stadhouderlijk gezag, zo lang dezelve op het kussen zat. Ligt begreep hij, evenwel, dat daar in verandering te maaken, veel voeten zoude in de aarde hebben, alzo het Krijgsvolk, hoewel LEICESTER reeds na Engeland was te rug gekeerd, nog in diens eed stondt, en de Burgerhoplieden het met de tegenwoordige Regeering hielden. Met beleid moest dan de begeerde verandering ondernomen, en daar toe eene voegzaame gelegenheid worden aangegreepen. Deeze vondt hij in het misnoegen van eenige Edelen, die, bij LEICESTER, op herftelling van eenige misbruiken hebbende aangedrongen, daarom in hegtenis waren genomen, doch, zedert, gestaakt zijnde, een sterk Protest had-

den opgesteld, waar in de Utrechtsche Regeering vinnig doorgestreeken, en de misbruiken, van nieuws, wierden opgehaald. Dit Protest zonden ze aan den Graave VAN NIEUWENAAR, in de hoope van gunstig gehoor te zullen vinden. De Stadhouder, thans den kans schoon ziende, ter bereikinge van zijn doelwit, gaf, van het Klaagschrift, kennis aan de Staaten van het Landschap. De Wethouderschap, hier van de lucht gekreegen hebbende, deedt hier op eene bezending na Engeland, om te beproeven, zo als zij reeds voormaals hadt gedaan, of de Koningin ELIZABETH niet zoude te beweegen zijn tot het aanvaarden van de algemeene opperheerschappije over de Nederlanden. De Afgevaardigden keerde van daar te rug, met schrijven van LEICESTER aan den Stadhouder, om den Burgemeester PROUNINK, hoofd der thans bovendrijvende partij, in 't bewind te houden. Doch NIEUWENAAR hadt thans andere inzigten. Zints eenigen tijd hieldt hij geheime zamenkomsten met eenige afgezette Burgerhoplieden, die op PROUNINK en den Leicesterschen Aanhang gebeeten waren. De Engelsche brieven vertoonde hij aan de Staaten, 'er nevens voegende, geen oogmerk te hebben, om den last, daar in gegeeven, te agtervolgen. Zelf schroomde hij niet, aan de Koninginne zelve, hier van kennis te geeven, en in den Brief, daar toe ingerigt, tegen PROUNINKS heerschzucht geweldig uit te vaaren. Niet verholen kon dit alles blijven voor de Burgers, van beiderleien Aanhang, onder welke, tegen den tijd der gewoonlijke veranderinge der Wethouderschap, eene zo hevige oneenigheid ontstondt, dat ze, over en weder, te wapen liepen. 't Bleek wel haast dat de meerderheid zich verklaarde voor den Graave VAN NIEUWENAAR; die, zich genoegzaam meester van de Stad ziende, de Staaten deedt vergaderen, welke hem magtigden tot veranderinge der Regeeringe, vijf dagen vóór den gewoonen tijd.

Zeer ongelukkig kwam de Stadhouder Graaf VAN NIEUWENAAR, in 't volgende Jaar 1589, aan zijn einde. *Rijnberk* was thans belegerd door den Hertog VAN PARMA, en te *Utrecht* eenige Krijgsvoorraad bij een gebragt, tot ontzet dier Stad bestemd. Terwijl de Stadhouder bezig was met het bezigtigen der behoeften, viel 'er ongelukkig een vonk in het

Bus-

BERNARD NIEUWENTYT. M.D.
Dk: Valkenburg pinx.
P. v. Gunst sculps.

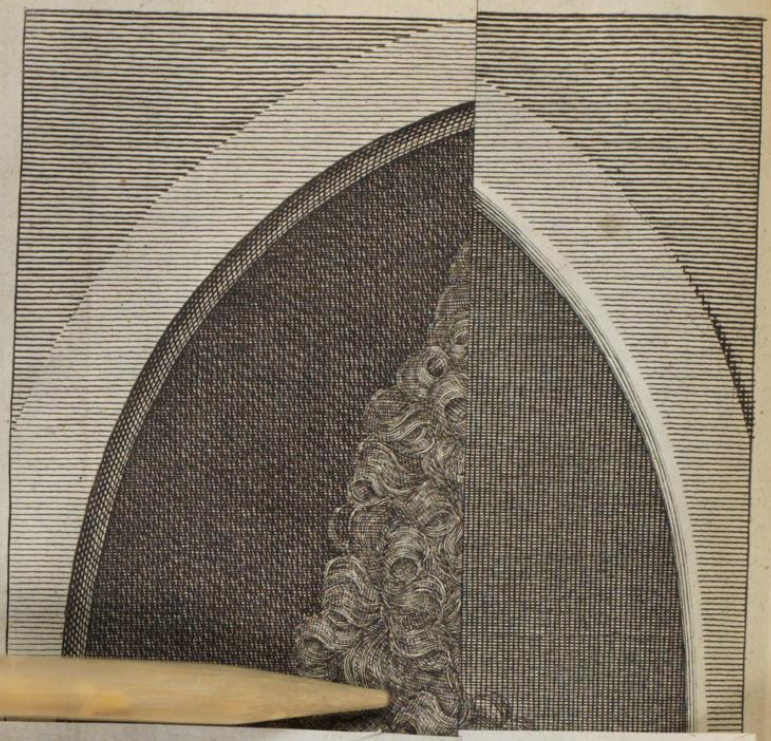

Buskruid, en deedt ſtraks, onverhoeds, twee Schietgereedſchappen, van eene nieuwe vindinge, afgaan, met het heilloos gevolg voor den Graave, dat hij 'er eene wonde door bekwam, aan welke hij, naa tien dagen lijdens, overleedt. Hij liet geene kinderen naa bij zijne Gemaalinne, voormaals gehuwd geweest aan den onthalsden Graave VAN HOORNE.

Zie BOR.

NIEUWENDAM, een Dorp, tegen over *Amſterdam*, aan het Y, aan den Waterlandſchen Zeedijk gelegen, tusſchen de Dorpen *Buikſloot* en *Schellingwoude*. Ter lengte van ongeveer tweehonderd Roeden zijn de Huizen langs en meest aan den binnenkant van den Dijk gebouwd, en hebben een aangenaam uitzigt, over het Y, op de ſtraks genoemde Stad. Men ontmoet 'er verſcheiden welgeſtelde inwooners, en, behalven een groote Scheepstimmerwerf, eenige Molens van onderſcheiden gebruik. De Haven is vrij ruim, en bekwaam voor Schepen, om 'er winterlaag te houden. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

NIEUWENTYT, (BERNARD) gebooren in het Dorp *Westgraftdijk*, op den tienden Augustus des Jaars 1654, leide zich toe, volgens den wil zijner Ouderen en door eigen neiging gedreeven, op het beſchouwende gedeelte der Geneeskunde, en oeffende naderhand dezelve, als Artz, in de Stad *Purmerende*. Hier was hij tevens Raad in de Vroedſchap en bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid. 's Mans wel beſteede leeftijd nam een einde, op den achtentwintigſten Maij des Jaars 1718. Bekend, bij de Natuurkundigen, zijn de menigvuldige Mikroskoopiſche waarneemingen, met onvermoeide vlijt, door hem gedaan. Zijn Werk, getijteld *Regt Gebruik der Wereldbeſchouwinge*, is in ieders handen.

NIEUWERKERK, een Ambagt, in Schieland, groot ruim elfhonderd en tien Morgens, nevens een aanzienlijk Dorp, ter onderſcheidinge van andere, *Nieuwerkerk op den Yſel* gebijnaamd,

naamd, als leggende aan die Riviere, twee uuren gaans van *Rotterdam*. Merkelijk, van tijd tot tijd, is dit Dorp, in bloei, welvaart en uitgebreidheid, toegenomen. In ſtede van honderd eenenzestig, welke men op de oudſte Lijsten ontmoet, telde men 'er, bij de jongſte opneeming, driehonderd Huizen, nevens vijf Steenplaatzen en één' Koornmolen. De Kerk, een tamelijk goed gebouw, heeft eenen ſpitzen Toren. De Stad *Dordrecht* is Ambagtsvrouw van dit *Nieuwerkerk*.

NIEUWERKERK, 't welk met *Zuid-Schalkwijk* en *Vijf-Huizen*, éene Ambagtsheerlijkheid uitmaakt, gelegen in *Kennemerland*, aan 't Haarlemmermeir, plagt, in vroegere dagen, een aanzienlijk Dorp te weezen, met eene eigen Kerk. Doch deeze, nevens een goed getal Huizen en eene ruime ſtreek lands, is, al voor lang, door het genoemde Meir verzwolgen. In het tijdverloop van honderd jaaren, gerekend van 1632 tot 1732, was het getal der Huizen, van achtentwintig, op acht gedund.

NIEUWERKERK, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. Aan de eerſte zijn verſcheiden Voorregten verknogt; en het laatſte is een der grootſte en aanzienlijkſte Dorpen des geheelen Eilands. Vóór de Hervorming was 'er eene Kollegiaale Kerk, met eenen Paſtoor en Onder-Paſtoor. Van het gebouw, 't welk, in zijnen oorſpronklijken ſtaat, zeer groot was, is een goed gedeelte afgebroken: zodat 'er eene ruimte van etlijke Roeden is, tusſchen de Kerk en den Toren. De Baljuw, of wel deszelfs Stedehouder, woont op een vrij aanzienlijk Heerenhuis, ſtaande ter zijden van het Dorp. Het getal der Huizen kan nog geene honderd uitmaaken. Zeer druk moet, weleer, de Paerdemarkt geweest zijn, welke 'er in de Pinxterweek wordt gehouden. Uit het Oktrooi en de Voorregten, in den Jaare 1656, daar aan verleend, mag men zulks afleiden.

NIEUWERKERK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, insgelijks in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Den verminderden ſtaat deezes Dorp mag men afleiden uit het afbreeken, en niet her-

NIEUWERSLUIS.

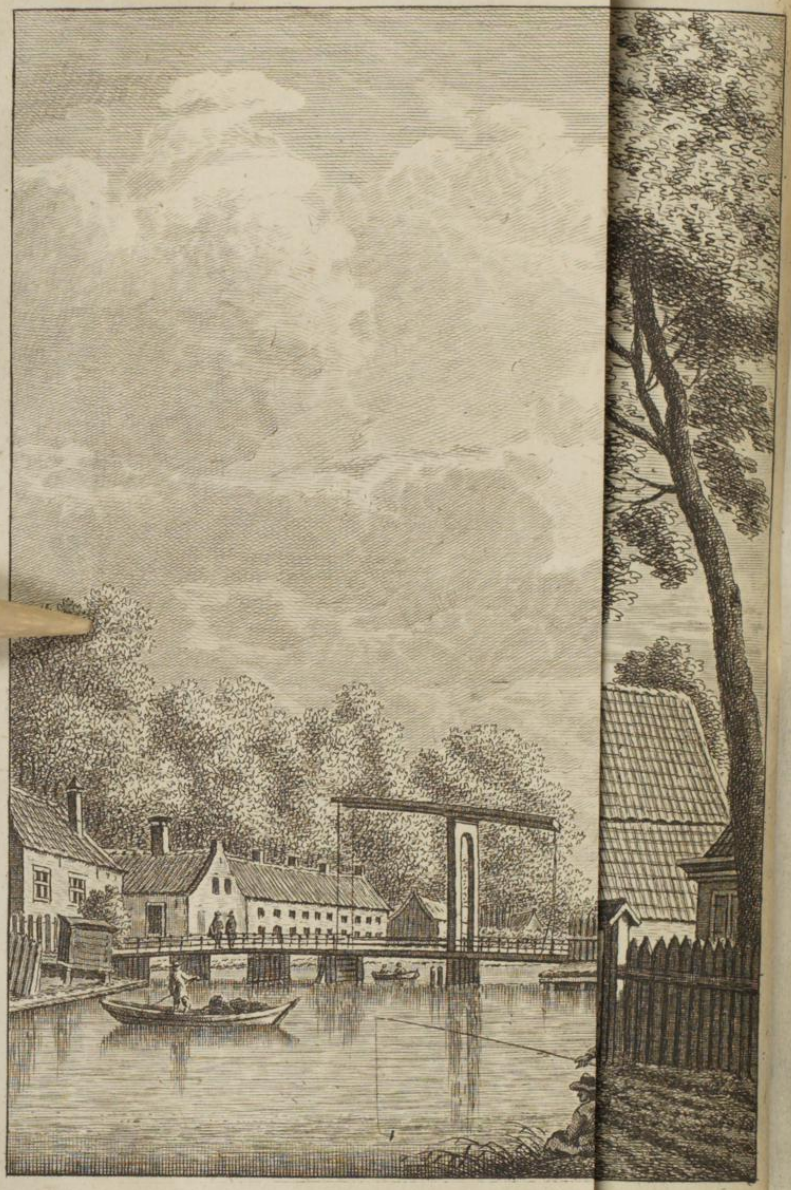

235

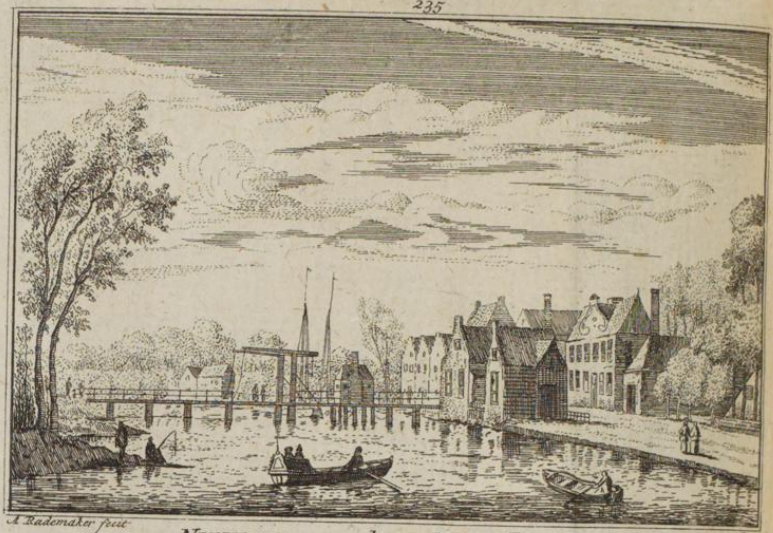

A. Rademaker fecit

NIEUWERSLUIS *komende van* LOENEN

1670

234

A. Rademaker fecit

NIEUWERSLUIS *komende van* UTRECHT

1670

herbouwen, van de Kerk; van welke, egter, de Toren met het Kerkhof nog in weezen is. De ingezeetenen behooren, in het Kerkelijke, onder 't nabuurig Dorp *Kerkwerve*, van wiens Kerkenraad altijd een hunner Lid is.

NIEUWERSLUIS, gelegen aan de Rivier de Vegt, tusschen de twee vermaarde Dorpen *Loenen* en *Breukelen*. De Sluis dient tot eene Waterkeeringe van het Vegtwater, 't welk, door dezelve, kan gelaaten worden in eene gegraaven Vaart, loopende na de Dorpen *Bambrugge* en *Abkoude*. De Trekschuiten en andere kleine Vaartuigen, den wil hebbende van *Amsterdam* na *Utrecht*, moeten hier doorschutten. Bij de Sluis staan eenige huizen, en onder dezelve een vermaard Fransch Kostschool. Om eenen vijandelijken inval, uit het Sticht, in de Provincie Holland te weeren, heeft men 'er eenige Vestingwerken aangeleid, tot welker uitbreidinge men den grond eener Lustplaatze heeft moeten aantasten. Het maaken en onderhouden van dezelve kwam voor Hollandsche rekeninge. Doch het Regtsgebied over den grond behoort aan de Stichtsche Heeren. Geduurende de jongste onlusten, lagen hier, nevens het Krijgsvolk, tot het Cordon behoorende, eenige uitgetrokkene Burgers in bezetting.

NIEUWE-TONGE, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*. Volgens de nieuwe Lijsten wordt de uitgestrektheid van het eerste begroot op vierentwintighonderd zevenenzeventig Gemeten, tweehonderd achtenzeventig Roeden, en het getal der Huizen op honderdzevenentwintig, met twee Meestooven en één' Koornmolen. Het Dorp van dien naam is tamelijk regelmaatig betimmerd. De Kerk is een ruim gebouw, en de Toren met een langen dikken Spits gedekt.

NIEUWEVEEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, van ouds ook *'s Graavenveen* genaamd, begroot op tweehonderdvierenzeventig Morgens en honderdvijftig Roeden Lands, en op vierenvijftig Huizen. Deeze zijn niet regelmaatig bij elkander, maar hier en daar gebouwd. Van hier dat men 'er

geene

geene Kerk of Leeraar heeft. In het Regtsgebied van *Nieuweveen* ſtaat eene voornaame Roomſche Kerke, in welke de opgezeetenen van verſcheiden nabuurige Ambagten hunnen Godsdienst koomen oeffenen.

NIEUWKERK, of *Nijkerk*, een open Steedtje, in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tusſchen de Steden *Wageningen* en *Amersfoort*. Het wordt van verſcheiden Straaten doorſneeden, en heeft eene bekwaame Haven, aan de Zuider Zee. De Kerk is een ruim en aanzienlijk gebouw. Voorts heeft men 'er een Gasthuis, Weeshuis, Bank van Leeninge en Latijnſche School. Een oud gebouw, agter de Kerk, *Hulkeſtein*, gemeenlijk *Torenhuis* genaamd, naar een zeskantig Torentje, wierdt geſtigt door het Geſlagt der PANNEKOEKEN, 't welk, van ouds, zeer vermaard was. Van den Tabaks- en Koornteelt hebben de meeste ingezeetenen hun beſtaan. — Zeer berugt is *Nieuwkerk*, van wegens de Beroerten, onder het houden van Godsdienſtige zamenkomſten, welke, in den naazoomer of herfst des Jaars 1749, aldaar eenen aanvang namen, en voorts, als eene aanſteekende ziekte, tot andere Plaatzen overſloegen. Het Leeraarampt onder de Hervormden bekleedde hier thans GERARDUS KUIPERS, naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeſchool van Stad en Lande; Man van veel welſpreekendheid, en die de Hartstogten zonderling wist te roeren. Onder de Leerredenen of Gebeden, vernam men, onder de toehoorders, handenwringen, roepen, tieren, ſlaan en kloppen, het luidkeels verſoeien van zonden en afzweeren van den Duivel. Hier toe ſloegen, zomtijds, ſtuiptrekkingen en bezwijmingen, gevolgd, dikmaals, van zingen in de volle vergaderinge, en andere ſtoornisſen van den Openbaaren Eerdienst. De Leeraar KUIPERS voedde deeze beweegingen, welke hij voor werkingen der hemelſche Genade ſcheen aan te zien, door het houden van oeffeningen, ten zijnen huize en elders, in welke de gemoederen tot ſoortgelijke aandoeningen, meer en meer, geſtemd wierden. Van *Nieuwkerk* ſloeg het beroeringswerk over tot andere Oorden, heel tot in Zuidholland. Doch zedert de Waereldlijke Overheid zich 'er mede bemoeide, en men, ter hand-

handhaavinge der goede orde, Schout en Dienaars in de Vergaderingen zondt, namen de Opschuddingen een einde.

NIEUWKOOP, met een gedeelte van NOORDEN, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp in Holland, onder *Rijnland*, te zamen begroot op zestienhonderd eenenveertig Morgens en vierhonderd negen Roeden Lands, en het getal der Huizen op vijfhonderd. *Nieuwkoop* is een aanzienlijk Dorp. Onder de Openbaare Gebouwen mag men noemen het Regthuis, Raadhuis en het Huis der Heeren van *Nieuwkoop*, gestigt in den Jaare 1627; een fraai gebouw, met een hoogen vierkanten Toren, van welks Omgang men een verrukkend gezigt heeft over de omleggende Landerijen en Veenplassen, en op verscheiden Dorpen. Het School is ook een goed gebouw. De Kerk der Hervormden is groot en ruim, doch de Toren slegts een kleine Spits. De Gemeente der Remonstranten, in dit Dorp, is eene der talrijksten van die Gezinte ten platten Lande. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen, doch slegts éénen Priester. De Vierschaar der Heerlijkheid wordt gespannen door Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Als Schout zit, daarenboven, de Baljuw te regt, in het Burgerlijke, met zeven Schepenen.

NIEUWLAND, eene Heerlijkheid en Dorp, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, hebbende eenen eigen Regtbank van Drossaart en zeven Schepenen. De Kerk der Hervormden, op zich zelve een treffelijk Gebouw, praalt, van binnen, met eene overheerlijke Graftombe, onder welke de Heeren der Heerlijkheid begraaven worden. De Toren is hoog, en heeft, aan 't boveneinde, een grooten knop. De Predikant van *Geffen* neemt ook hier den predikdienst waar. Twee voornaame Jaarmarkten worden hier gehouden.

NIEUWLAND, een Polder in Delfland, met twee andere Polders, *Kortland* en *'s Graavenland*, éene Ambagtsheerlijkheid uitmaakende; een eigendom der Stad *Schiedam*. *Nieuwland* is de grootste der drie Polders.

NIEUW-

NIEUWLAND, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Arkel*. Op duizend achtenzeventig Morgens en vierhonderd Roeden Lands wordt het eerste begroot, en het getal der Huizen op twee en vijftig; deeze zouden dus, zints de optelling in de voorgaande Eeuwe, tot op de helft gedund zijn. De Kerk, zo wel als het geheele Dorp, wierdt gestigt door eenen Heer uit den Huize VAN ARKEL. Het is een goed gebouw, pronkende met een hoogen spitzen Toren. Het Dorp heeft zijnen eigen Leeraar.

NIEUWLAND, een Dorp in Friesland, in 't Kwartier *Westergoo*, onder de Grietenij *Wimbritzeradeel*, aan den Rijdweg, tusschen de Steden *Bolswerd* en *Sneek*. Kerk en Toren munten uit boven veele andere, ten platten Lande. De laatste is een vrij hooge Spits.

NIEUWLAND, het eenige Dorp op een klein Eilandtje, *St. Joosland* genaamd, in Zeeland, ten Zuidoosten van het Eiland *Walcheren*, waar van het alleen door een smal water gescheiden wordt. Het Dorp, recht over de Haven van *Middelburg* gelegen, wierdt gebouwd omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe, en heeft zijnen eigen Leeraar.

NIEUWMEGEN, (*Kwartier van*) het eerste in rang onder de drie Kwartieren, in welke de Provincie *Gelderland* verdeeld is. Tusschen *Rhijn* en *Maas* gelegen, en in de lengte van de Waal doorsneeden, grenst het ten Oosten aan Kleefsland, en ten Westen aan Zuidholland. In de grootste lengte beslaat het zestien, en in de breedte vijf uuren gaans. Behalven *Nieuwmegen*, leggen de Steden *Tiel* en *Bommel* in dit Kwartier; 't welk voorts verdeeld wordt in zeven *Ampten*: het Rijk van *Nieuwmegen*; de Overbetuwe; de Nederbetuwe; het Ampt tusschen Maas en Waal; Tielerwaard; Bommelerwaard; Beest en Renooi. De Regeering des Kwartiers bestaat uit Ridderschap en Steden. Voor Ridders worden, volgens de oorspronkijke inrigting, erkend de zulken, wier Voorouders als zodanigen verschreeven zijn geweest en nog verschreeven worden; of, indien ze van elders afkomstig zijn, moe-

DE KERK TE NIEUWLAND.

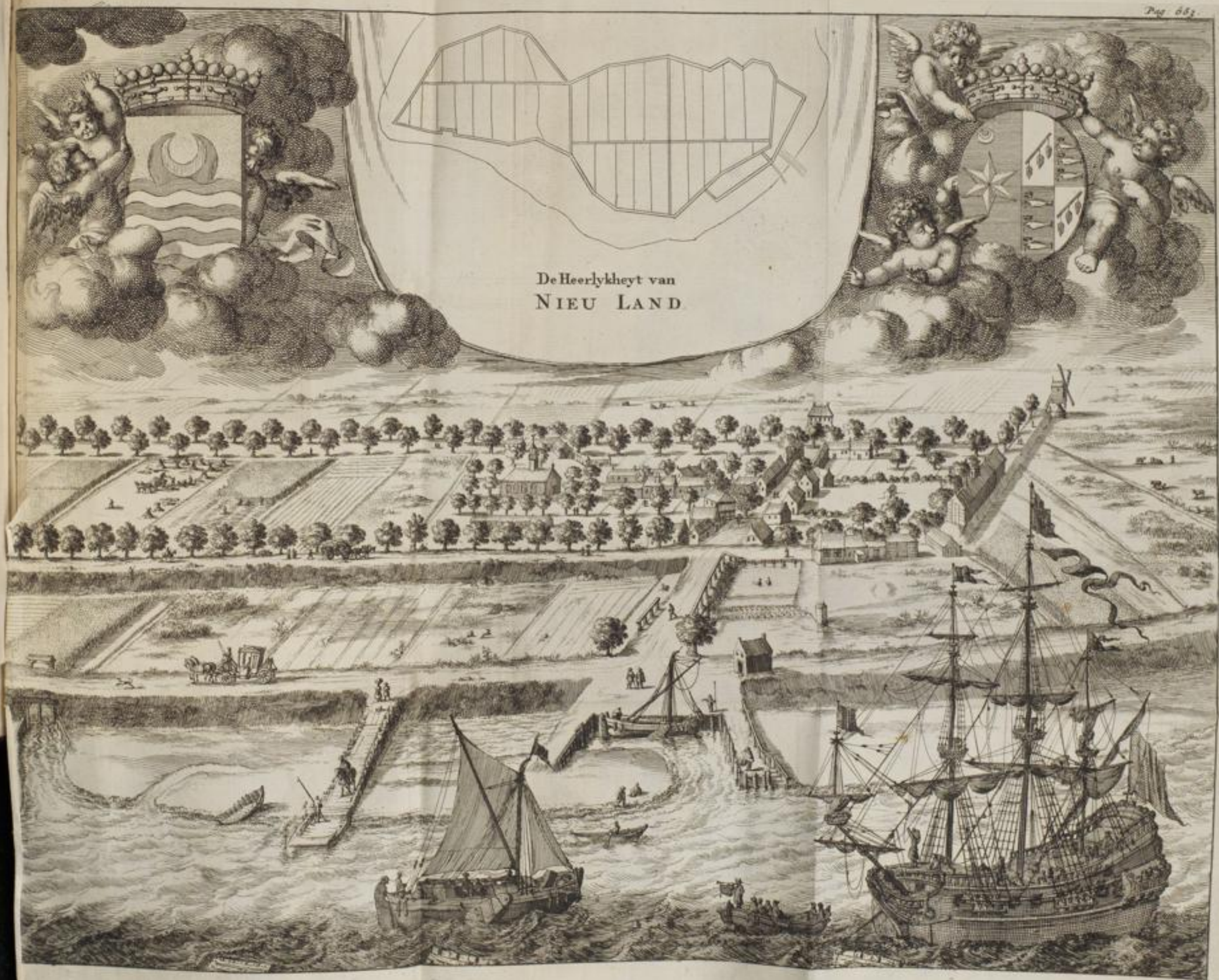
De Heerlykheyt van
NIEU LAND

DE STAD NYMEGEN.

C. Pronk ad viv. del.

NIMMEGEN, een Stad in Neerl.d Hoofdstad v Gelderl.d op twee geheele 4 uur en 2 p.e van Arnhem. Is een Rijks Hanse Stad, de eerste Hanse Batavien, welkers Slot Karel d Grote, K. van Pruis Barbarossa, en 55 Jaar bewoo hebbe. Werd 1248 door Willem Roomsch Koning aan Otto Gr. v Geldr. behouden, eyder hier reeds verpand. Is 1463 K. Karel Egmont door Karel ontnomen, en daar na hers stelt als te vören. Is vergeefs v K. Maximilian belegert 1543 Karel V. hier tot Hertog aangenomen 1566 is hier 't Pruis. Calvinisme begonnen. Quam A.o 1579 behouden, haare rechten aan de Vereenige Staaten. Philip Koning van Spanje heeft A.o 1591 haare Voorrechten op aanbeveelingen. Is A.o 1591 door Pr. Maurits v Nassau tot de Vereenige Staaten weder gebracht. 1672 door d Franse ingenomen, doch haar weder verlaten. 1678 behouden hier de algemeene Vreede. 1702 hebben d Franse verg.s aangevallen en schandelijk ontsluchte

NIMEGUE, Ville d Pais Bas, Capt.le de Gueldre située à 4 lieues au midi d Arnhem, elle est bâtie sur l Collinat. C.st une Ville Anseatique, la premiere d'anciens Batavies, dont l Chât.l fut reparé p Charlemagne en 774 et dépl p l'Emp. Barberousse, en 1155. Gual.me K. d Rom. l'engagea l'an 1248 au Comte d Gueld. qui qu'il conservât ses Privilegs. En 1463 Charl.s Duc d'Egmont. Depuis il fut mis au pouv. des Ducs et assiegé inutilem.t par l Emp. Maximilien. l Emp.r Charles V. fut fait Duc de Gueldre en 1543. Les Calvinistes ont commencé à briser les images dans cette Ville en 1566. Entra dans l Union d Etats en 1579, quoiqu'elle conservât ses Privileges. Philippe Roy d Espagne les lui confirma en 1591. cette même année elle fut reunie aux Etats par l Prince Maurice de Nassau. Les François la prirent en 1672 et l'abandonnerent peu après. La Paix Generale y fut conclue en 1678. Les François l'ont tenue inutilement en 1702.

NIMMEGEN, een Stad in Neerl.d d.t Hoofdstad v̄ Gelderl.d op heuvele ... st une Ville Anseatiq
eerste d.r Moude Bataviren, welker Slot Karel d.e Grote A.o 774 en na hem Fred.k Barb.ss R.ms Ke.s d.s Rom.s l'engagea
Rooms Kon.e aan Otto Gr.f v̄ Gelder (behoudens egter hare regte) verpand. Is 146... ut mise au prem.r etat
steld als te vören. Is vergeefs v̄ K.r Maximilia an belegerd. 1534 is Karel d.e K.r hier tot Ha... a brifer les images
A.o 1579 behoudens haare regten aan de Vereende Staaten Philip Koning van ... les luy confirma
tigd. Is A.o 1591 door Pr.s Maurits v̄ Nassau tot de Vereende Staate weder gebra... et l'abandonnerent
verlaten 1678 besloot men hier de algemeene Vreede 1702 hebben 't de Fr...

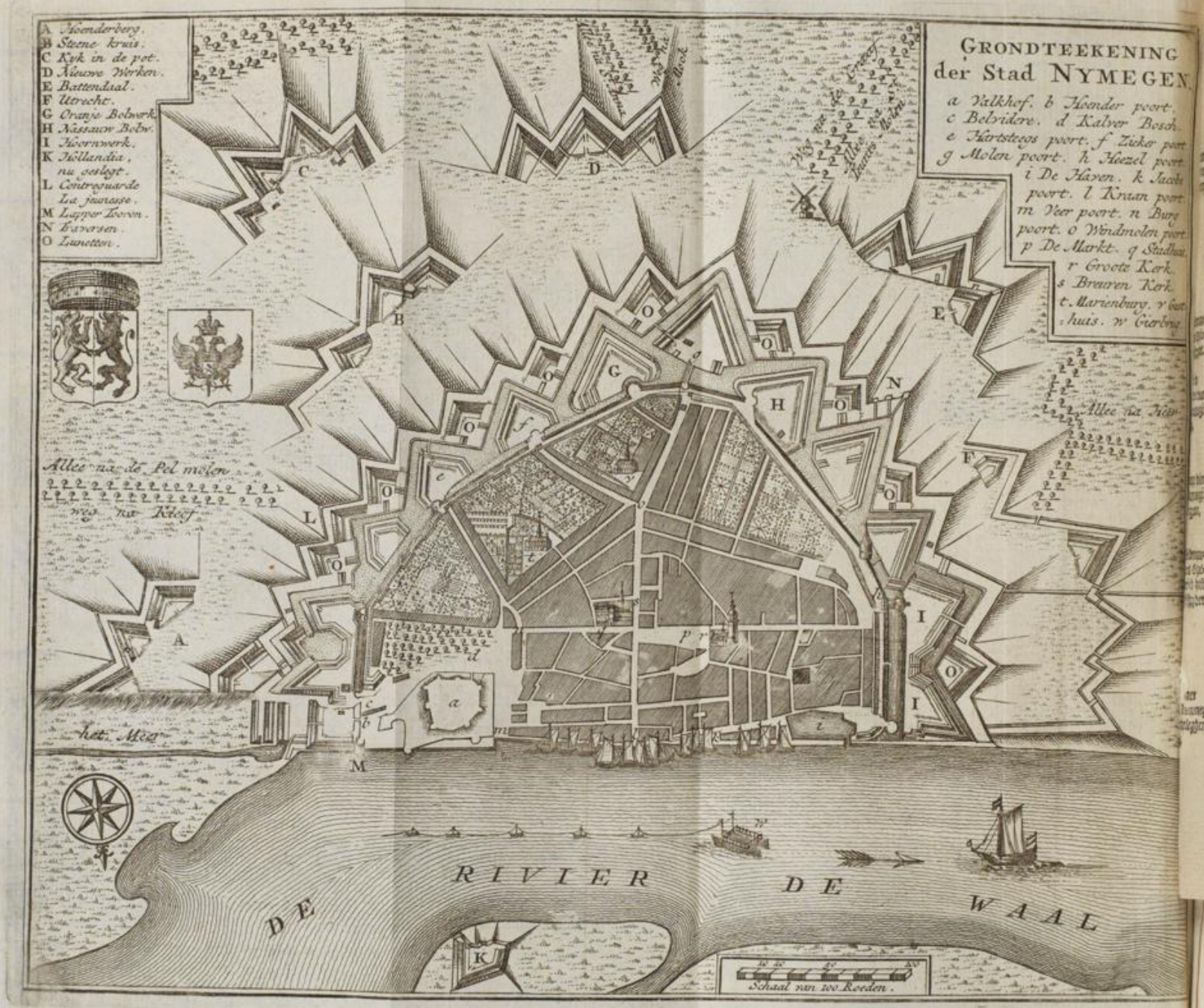
GRONDTEEKENING
der Stad NYMEGEN.
a Valkhof. b Hoender poort.
c Belvidere. d Kalver Bosch.
e Hartsteegs poort. f Zieker poort.
g Molen poort. h Heezel poort.
i De Haven. k Jacobs
poort. l Kraan poort.
m Veer poort. n Burg
poort. o Windmolen poort.
p De Markt. q Stadhuis.
r Groote Kerk.
s Breuren Kerk.
t Marienburg. v Gast-
huis. w Gierbrug.
A Hoenderberg.
B Steene kruis.
C Kyk in de pot.
D Nieuwe Werken.
E Battendaal.
F Utrecht.
G Oranje Bolwerk.
H Nassauw Bolw.
I Hoornwerk.
K Hollandia,
nu geslegt.
L Contreguarde
La jeunesse.
M Lapper Tooren.
N Traversen.
O Lunetten.
Allee na de Pel molen
weg na Kleef
Allee na Heer
het Meer
DE RIVIER DE WAAL
Schaal van 100 Roeden.

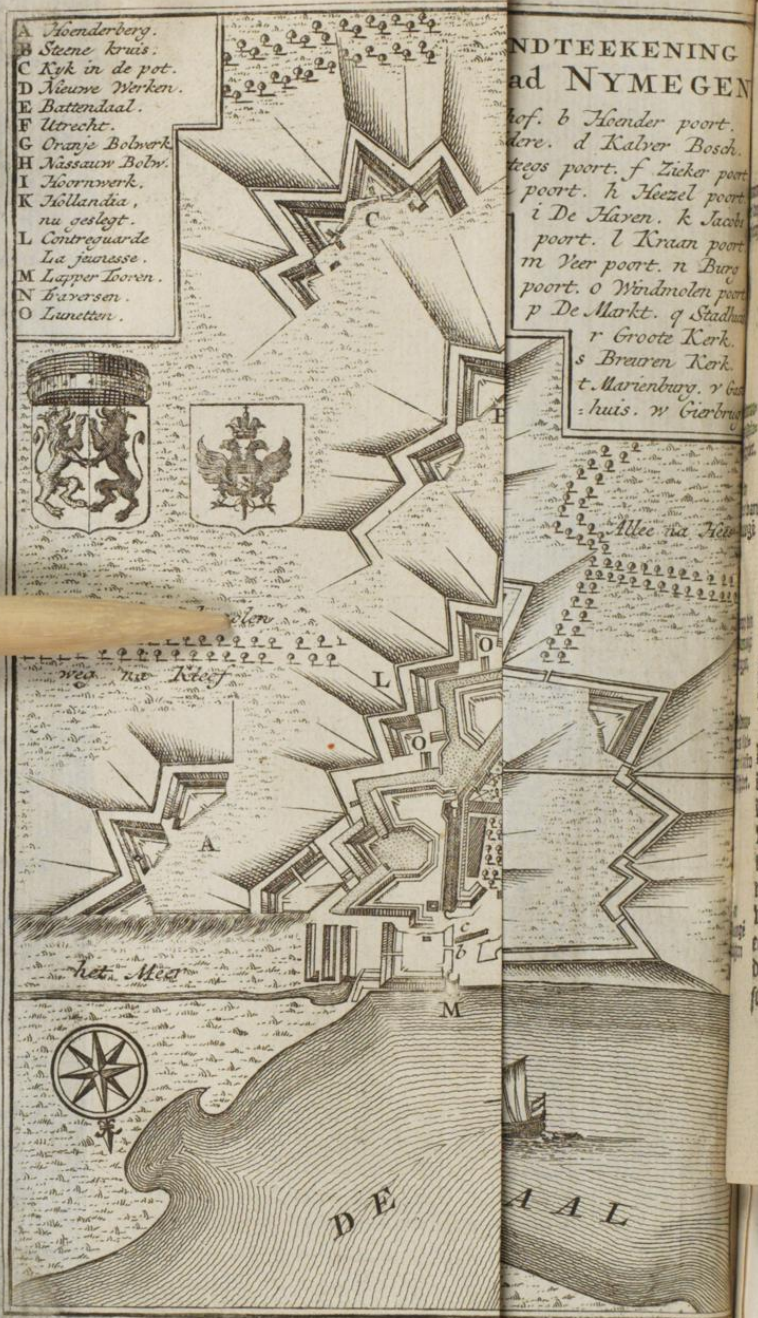
A Hoenderberg.
B Steene kruis.
C Kyk in de pot.
D Nieuwe Werken.
E Battendaal.
F Utrecht.
G Oranje Bolwerk.
H Nassauw Bolw.
I Hoornwerk.
K Hollandia, nu geslegt.
L Contreguarde La jeunesse.
M Lapper Tooren.
N Traversen.
O Lunetten.
NDTEEKENING
ad NYMEGEN
hof. b Hoender poort.
dere. d Kalver Bosch.
teegs poort. f Zieker poort
poort. h Heezel poort
i De Haven. k Jacobs
poort. l Kraan poort
m Veer poort. n Burg
poort. o Windmolen poort
p De Markt. q Stadhuis
r Groote Kerk.
s Breuren Kerk.
t Marienburg. v Gas
huis. w Gierbrug
Allee na Hete
weg na Kleef
het Meer
DE
AAL

BESCHR
N

Nimmegē
tel des
Keyserrijcx.

Nimmeghen draecht oock in d
spraecke/ den tytel van Rijck/
selve wordt ghenoemt Keyse
oft Voet des Keyserrijcks: w
lyck sommige seggen) so is ee
drie Keysers stoelen in dit lan
gheweest van Karel de Groot
tweeden ende voornaemsten z
ken/den derden Dietenhove.
de dē oorsprone deser stadt schr
denaurius/van hier geboortich/in zijne Batabische
dat de eerste stichter is gheweest Magus de se
Coninc van Gallien/de sone van Dis/ die de selve n
naem noemde Maga. Maer so naemaels Baton Co
Catten in dese landen is ghecomen/ende behaghen h
hadt in de gheleghentheyt ende in den ouden Edeldo
die wederom doen vernieuwen/ oprichten ende verm
ende met drie mueren doen besetten in't ronde: ende o
dese oprechtinge ende vernieuwinge Noviomagum g
welck in dese sprake niet anders en luydt dan Nieuw

Geldenaurius Histo-
rischrijver.

Die de
stichter van
Nimmegē
was.

Voor wien
Nimmegē
vergroot.

Geldenaurius Ghel-
dersch histo
rischrijver.

Waer
Nimmegē
gheleghen

De voorghenoemde Geldenaurius stelt noch dae
Hessius Batons sone deser stadt seer gunstich is ge
dattet zijn eyghen vaderlant was: soo dat deshalve
derste deel der stadt noch op den hedenschen dach g
wort Hesseberch. Eyndelijck seyt hy/dat dese stadt b
nen rade der Bataviers gestelt ende vercoren is vo
nincklijcke hooftstadt des landts. Hoe dattet is/ e
waer oft niet/voorwaer t'is een seer oude stadt/ghel
een deel van den Rijn/ghenoemt de Wale/aldaer seer
diep/twee mylen van Ravesteyn. Sonder twijfe
schoone machtighe ende seer stercke/volckrijcke ende

Gheleerde
mannē van
Nimmegē
ghesproten.

Van waer
Canisius
gheboortich
eñ van wat
staet.

BESCHRYVINGE VAN Nimmeghen.

Nimmegē ... des Keyserrijcx.

Nimmeghen draecht oock in de landtspraecke/ den tytel van Rijck/ende het selve wordt ghenoemt Keysersstoel/ oft Voet des Keyserrijcks: want (gelijck sommige seggen) so is een vande drie Keysers stoelen in dit lant gestelt gheweest van Karel de Groote: den tweeden ende voornaemsten zijnde Aken/den derden Dietenhove. Aengaēde dē oorsprone deser stadt schrijft Geldenaurius/van hier geboortich/in zijne Batabische historye/ dat de eerste stichter is gheweest Magus de seer machtighe Coninc van Gallien/de sone van Dis/ die de selve naer zijnē naem noemde Maga. Maer so naemaels Baton Coninc der Catten in dese landen is ghecomen/ende behaghen heeft ghehadt in de gheleghentheyt ende in den ouden Edeldom / heeft die wederom doen vernieuwen/ oprichten ende vermeerderē/ ende met drie mueren doen besetten in't ronde: ende overmits dese oprechtinge ende vernieuwinge Noviomagum genoemt: welck in dese sprake niet anders en luydt dan Nieuwmegen.

Geldenaurius Historischryver.

Die de stichter van Nimmegē was.

Voor wien Nimmegē ... groot.

Geldenaurius Gheldersch historischryver.

Waer Nimmegē gheleghen is.

De voorghenoemde Geldenaurius stelt noch daer by/ dat Hessius Batons sone deser stadt seer gunstich is geweest/om dattet zijn eyghen vaderlant was: soo dat deshalven het nederste deel der stadt noch op den hedenschen dach ghenoemt wort Hesseberch. Eyndelijck seyt hy/dat dese stadt by gemeynen rade der Bataviers gestelt ende vercoren is voor de Coninckliycke hooftstadt des landts. Hoe dattet is/ ende dit zy waer oft niet/voorwaer t'is een seer oude stadt/gheleghen op een deel van den Rijn/ghenoemt de Wale/aldaer seer breet eñ diep/twee mylen van Ravesteyn. Sonder twijfel t'is een schoone machtighe ende seer stercke/volckrijcke ende welhebbende stadt. Want naedemael zy lest wederom gekeert is onder de macht ende heerschappye des huys van Oostenrijc/ so hebben de borgers hen seer begeven tot den handel van coopmanschap/ ende oeffeninghe der letteren/daer zy te voren hen meer begaven tot wapenen van oorloghe / dan tot wat anders: hoe wel hier in voorleden tijden verscheyden treffelijcke gheleerde mannen zijn gheweest / die veelderley weerdighe wercken hebben gheschreven / naemlijck Theodoricus Bornius/ Jan Hendrier/ Jan Bronckhorst : ende tot onsen tijde Franciscus Craneveldt / Raedtsheere in den grooten Coninckliycken Raedt van Mechelen/ een seer gheleert man/ liefhebber der deuchden eñ der geleertheyt: wiens sone Joost oock een wel gheleert ende deuchdelijck jonckman is: de welcke ten eersten is gheweest Raetsheer ende Ondercancelier in Aernem: Voorts oock Geeraert van Valckenborg een joncman seer wel geleert ende van grooter hoopen; ende Petrus Canisius groot Theologaue gelijck wel blijckt aen veel van zijne weerdighe wercken/gheschreven ende ghedruckt: Hy is geweest Keyser Ferdinands Predicant: eñ des Paus Commissaris aen de Duytsche Vorsten/ter saken van het Concilie van Trenten. Oock Wilhelm Rijswijck Deken van Sint Steven/ een Godvruchtich ende wel gheleert man: Peeter Buse/ende andere van zijne magen: Otto Hertius Doctoor in de Cancelrye van Brabandt/ een seer gheleert man: ende veel meer andere treffelijcke mannen: want hier zijnder veel die hen begheven tot de vrye consten: waer toe oock een wel gheschickte schole inghestelt is met seven voornaemste Meesters/die de Latijnsche ende Griecksche spraken leeren / soo datter somtijts meer dan duysent scholierē zijn. De stadt van Nimmeghen heeft veel Kercken ende Goodshuysen : onder ander een Collegie van Canonicken van Sint Steven/eerste

Gheleerde mannē van Nimmegē ghesproten.

Van waer ē Canisius gheboortich eñ van wat staet.

Marte-

NIMMEGEN

NIMMEGEN.
KNODSENBERGH
WAEL FLV!

KNODSENBURGH

moeten ze althans zes jaaren in het Kwartier gewoond hebben, en bewijzen kunnen bijbrengen, dat Nieuwmeegsche Ridders ook in hun Land onder de Edelen kunnen verschreeven worden. Wijders moeten ze ten minste tweeëntwintig jaaren oud zijn, belijdenis doen van den Hervormden Godsdienst, in geenen daadelijken Krijgsdienst zijn, en niet minder dan tienduizend Guldens vrij en onbezwaard goed binnen het Kwartier bezitten. De Steden hebben wij reeds genoemd. De Kwartiers-Vergaderingen worden uitgeschreeven door de Regeering van *Nieuwmegen*, en binnen die Stad gehouden. De zaaken, welke aldaar verhandeld worden, betreffen, hoofdzaakelijk, de Geldmiddelen en de bijzondere huishouding des Kwartiers. De regeerende Burgemeesters der Stad *Nieuwmegen* zitten voor in dezelve. Uit de Leden der Vergaderinge, die gezamentlijk den tijtel voeren van *Ridderschap en Steden*, *de Staaten des Kwartiers van Nieuwmegen*, worden benoemd de *Ordinaris Gedeputeerde Staaten*, en de *Extraordinaris Gecommitteerden*.

NIEUWMEGEN, (*Het Rijk van*) een der zeven Ampten, en het eerste in rang, in het Nieuwmeegsche Kwartier, grenst ten Noorden aan de Waal, en 't Schependom van *Nieuwmegen*, ten Oosten aan Kleefsland, ten Zuiden aan de Maaze, en ten Westen aan het Ampt tusschen Maas en Waal. Zeven Kerspels en acht hooge Heerlijkheden leggen in deeze Landstreeke. Die van *Wichem* en *Beuningen* zijn de Hoofdbanken des Rijks; alle de overige Regtsbanken zijn daar aan onderhoorig. In burgerlijke zaaken worden dezelve gespannen op den Burgt te *Nieuwmegen*; doch in lijfstraffelijke zaaken, in het Rijk voorvallende, wordt regt gedaan door Schepenen van die Stad, op aanklagte des Burggraafs. Het ampt van deezen, den tijtel voerende van *Burggraaf des Rijks van Nieuwmegen*, is het aanzienlijkste van het Kwartier, en wordt gemeenlijk door een Lid der Ridderschap bekleed.

NIEUWMEGEN, van zommigen *Nijmegen*, en in de wandeling *Nimwegen* genaamd, is de hoofdstad niet alleen van het Kwartier van dien naam, maar ook de eerste in rang in de

Provincie *Gelderland*, gelegen aan de *Waal*, niet verre van de grenzen van *Kleefsland*. Naar gelange van de verschillende wijze, op welke de naam gespeld wordt, is ook daar van de afleiding onderscheiden. Zo men met de Latijnsche benaaming, *Neomagum*, te raade gaa, zal *Nieuwmegen* de beste leezing zijn. Doch de zaak is van te klein belang, om ons daar mede op te houden. *Nieuwmegen* legt in 't hangen van een berg, of liever op vijf onderscheidene Heuvels: de Hessen- of Heezenberg; de Marienberg; de Gruitberg; de Klokkenberg; en de Hunner- of Hoenderberg. Van hier dat men, de Stad doorwandelende, dikmaals, en nu en dan niet zonder moeite, moet op en afklimmen. Men heeft 'er tien Poorten; zes aan den Rivierkant: de Veerpoort; de Kraanpoort; de St. Stevenspoort; de Meijpoort; de St. Jakobspoort; 't Beziendersspoortje; vier aan de Landzijde: de Hessen- of Heezepoort; de Molenpoort; de Hartsteegs-, of volgens zommigen, de Hertogspoort; de Hunner- of Hoenderpoort. In het Westelijke gedeelte der Stad, aan de Riviere, heeft men eene Haven, binnen welke de Schepen, tegen den Ysgang, veilig kunnen leggen. Zeer uitgebreid zijn de Vestingwerken, en hebben, meermaalen, tegen vijandlijke aanvallen wederstand gebooden. De hooge Oudheid der Stad wordt, met reden, afgeleid uit de menigvuldige Overblijfzels, van tijd tot tijd uit den grond opgegraaven, en die een gegrond vermoeden geeven, dat de Romeinen, bij ouds, hier hun verblijf gehouden hebben. Doch, of JULIUS CEZAR dezelve gesticht hebbe, is niet volkomen zeker. Reeds in de Achtste Eeuwe hadt de Stad merkelijk aanziens. Keizer KAREL DE GROOTE wierdt 'er, in 't begin der Negende Eeuwe, gekroond. Meermaalen, geduurende de binnenlandsche onlusten, oorlogen en beroerten is de Stad van Heere verwisseld. De *Noormannen* staken haar in brand, in den Jaare 881; zo deedt ook de Hertog van *Lotharingen*, een weinig voor het midden der Elfde Eeuwe. Naa vrugtlooze aanslagen van den Overste MARTEN SCHENK, bragt Prins MAURITS dezelve over in de magt der Staatschen, en verstelde 'er de Wet. De Maarschalk DE TURENNE maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1672. Drie jaaren daar naa diende zij tot eene Verzamelplaats van de Afgevaardigden

der

284

A Rademaker fecit 1640

HERSTEGE-POORT tot Nimwegen

283

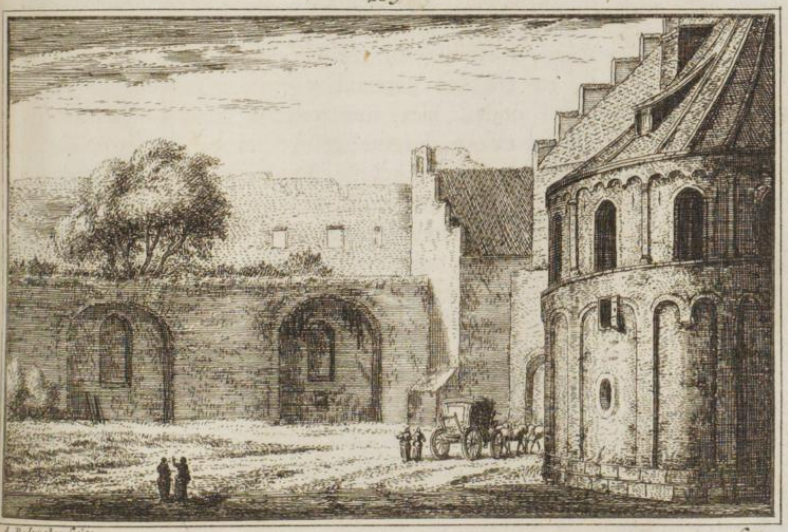

A Rademaker fecit 1670

T VALKHOF van binne en ROMYNSE-KAPEL

282

A. Rademaker fecit

T VALKHOF Lantzy

1631

281

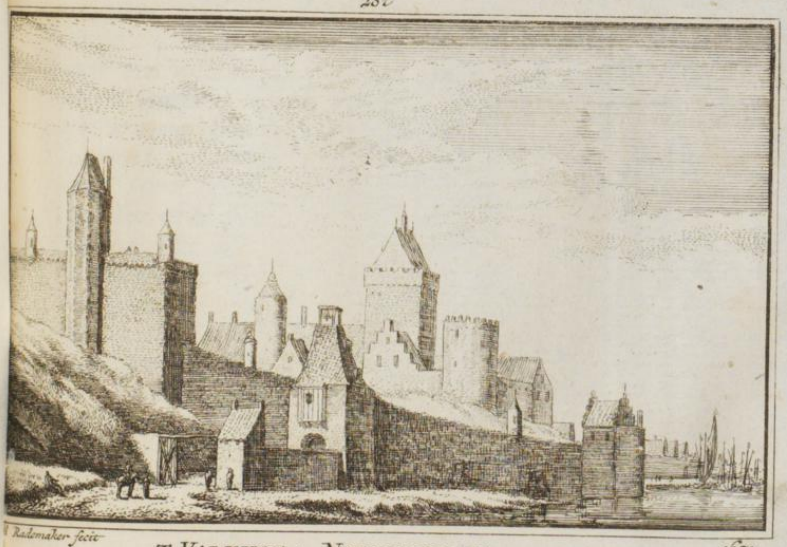

A. Rademaker fecit

T VALKHOF te NIMWEGEN Waterzy

1631

der Oorlogv
geſlooten, c
Wij gaan
Het getal d
Ingezeetene
ſcheiden a
wij kortelij
Het *Va*
overoud g
westzijde
van onderſ
vreemdelin
gaans den
Schrijvers
derlijk k
GROOTE en
den 'er, m
het de *woo*
gen in den
eigenlijk het
meegſchen B
aangeloid. Be
zigten, is dit
door een klein
water opgeeft
naamd, aan h
gebouwd, in
heeft deeze T
gezigten over
kan men van
den loop der
en den Yſſel. —
de, in den Vo
GROOTEN en v
van binnen, v
Opſchriften en
twaard, welk
hebben ter *outh*

der Oorlogvoerende Mogendheden. De Vrede, zedert, aldaar geſlooten, ontleende den naam van de Stad der onderhandelinge.

Wij gaan over tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad. Het getal der Huizen wordt begroot op tweeduizend, en dat der Ingezeetenen op om rent twaalfduizend. Men ontmoet 'er verſcheiden aanzienlijke Gebouwen; van de voornaamſten zullen wij kortelijk verſlag doen.

Het *Valkhof*, ook wel het *Frankenhof* genaamd, is een overoud geſtigt, van een zonderling maakzel, in de Noordwestzijde der Stad, beſtaande uit verſcheiden ronde Torens, van onderſcheidene hoogte. Onder andere Vertrekken wordt den vreemdelingen vertoond eene ronde Kapel, aan welke men doorgaans den naam van Heidenſche Tempel geeft. Bij de aloude Schrijvers draagt het Hof den naam van een *zeer groot, wonderlijk kunſtig en ſterk Koninklijk Paleis.* Keizer KAREL DE GROOTE en deszelfs naazaaten, de Frankiſche Koningen, hielden 'er, meermaalen, hun winterverblijf. Zints veele jaaren is het de woonplaats van den Burggraave des Rijk van *Nieuwmegen* in den tijd. — Niet verre van het Valkhof legt het *Kalver-*, eigenlijk het *Kelfkensbosch*, dus genaamd naar eenen Nieuwmeegſchen Burgemeester, ARNOLD KELFKEN, welke het heeft aangeleid. Behalven de lommerrijke Laanen en bekoorlijke uitzigten, is dit Boschje, op eenen Berg gelegen, merkwaardig door een klein Poeltje, boven op den kruin, 't welk geduurig water opgeeft. — Een Toren, *Belvidère* of *Schoonzigt* genaamd, aan het Boschje grenzende, wierdt op Stads kosten gebouwd, in 't begin der voorgaande Eeuwe. Veel bezoeks heeft deeze Toren, van wegen de verrukkende en uitgebreide gezigten over de Betuwe, en de Dorpen in dien oord. Ook kan men van daar het oog verlustigen, met het gadeſlaan van den loop der vier Rivieren, de Waal, de Maas, den Rhijn en den Ysſel. — Het *Stadshuis* is een hoog Gebouw, pronkende, in den Voorgevel, met de afbeeldingen van KAREL DEN GROOTEN en verſcheiden andere Keizers. In eene Gaanderij, van binnen, valt het oog des opmerkenden op eene reeks van Opſchriften en andere Oudheden, in den muur gemetzeld. Een zwaard, welk den Vreemdelingen wordt vertoond, zou gediend hebben ter onthoofdinge der Graaven van EGMOND en HOORNE,

te *Brusfel*, in den Jaare 1568. Ook hangt aldaar de befaamde Schilderij, verbeeldende eene Vrouw, zonder bloedfchennis getrouwd geweest met den Vader van vier kinderen, twee van welke haars Vaders, en de twee andere haars Moeders Broeders waren. In een der Vertrekken van dit Stadshuis wierdt, in de Jaaren 1677 en 1678, de Vredehandeling gehouden. ——— Het geweezen Kloofter der Minderbroederen, digt bij de Haven, 't welk, zedert, tot een Oude-Mannenhuis diende, verftrekt thans tot een *Ammunitiehuis*. ——— Onder verfcheiden fraaie Huizen, ftaande aan de Groote Markt, munt uit de *Hoofdwagt*, onder welke de Vleeschhal wordt gehouden.

Twee Kerken hebben de Nederduitfche Hervormden tot hunnen dienst. De *Groote Kerk*, voormaals aan ST. STEVEN gewijd, in den Jaare 1273, ftaat aan de Groote Markt. De Toren, meer dan eens, door hemelsch vuur, in brand geflagen en merkelijk befchadigd, is telkens fraaier herbouwd. Het Lijk van ANNA CATHARINA VAN BOURBON, Gemaalinne van Hertoge ADOLF VAN GELDER, geftorven op den tweeëntwintigften Mai des Jaars 1469, legt in het Koor deezer Kerke begraaven, en haare beeltenis, leevensgrootte, op haare Grafftede, in Koper uitgehouwen. Toen men, in den Jaare 1739, den Grafkelder opende, vondt men 'er een Latijnsch Opfchrift, behelzende haare tijtels en fterftijd. —— De *Breuren-* of Broederkerk, door de Predikbroeders, weleer, geftigt, is een laag en klein gebouw, met een fpitzen Toren. Beide deeze Kerken worden door vijf Leeraars bediend. ——— De *Walfche* of Franfche Hervormden hebben eene eigen Kerk, in welke één Leeraar den dienst waarneemt. — Voorts hebben 'er de *Lutherfchen* en de Doopsgezinden ieder eene Vergaderplaats. ——— Behalven de nu gemelde Gebouwen, heeft men, te *Nieuwmegen*, een Oude-Mannen en Vrouwenhuis, Dolhuis, Burger-Weeshuis, Arme Kinderenhuis en Latijnfche School.

De Regeering van *Nieuwmegen* beftaat uit twaalf Raaden, uit welke, jaarlijks, twee regeerende Burgemeesters gekoozen worden. De zelfde twaalf Raaden bekleeden 'er ook den post van Schepenen. Daarenboven is 'er een Rigter, zo veel als Schout; zijn ampt brengt mede, het fpannen van den Regtbank van Schepenen, zo in burgerlijke als lijfftraffelijke zaaken. Behal-

halven de gemelden, heeft men 'er ook een Kollegie van Gemeenslieden. Het Regtsgebied der Stad ſtrekt zich uit over het zo genaamde *Schependom van Nieuwmegen*, bevattende de Dorpen *Hees*, *Nederbosch* en *Hatert*, benevens het *Hogevelt*, en een gedeelte van *Ooy* en *Lent*.

Zie SCHLIGTENHORST, PONTANUS, ARKSTEE, enz.

NIEUWPOORT, eene kleine Stad, of Vlek, in Zuidholland, in den Alblasſerwaart, op de uiterſte grenzen der Provincie, aan den kant van het Sticht, aan de rivier de Lek, tegenover *Schoonhoven*. De Stads Geregtigheden, welke het nog geniet, zijn de gevolgen en overblijfzels van den voorgaanden bloeienden ſtaat der Plaatze, naardien men 'er verſcheiden Brouwerijen en Olijmolens telde. Meermaalen lag *Nieuwpoort* bloot voor vijandelijke aanvallen: waarom men het ook, van tijd tot tijd, verſterkt heeft, vooral in den Jaare 1673, volgens uitwijzen van een Latijnsch Opſchrift, boven eene Poort aan de zijde van de *Alblasſerwaart*, betekenende dat men, „ ter verdeediginge van den Godsdienst en de Vrijheid des „ Vaderlands, de Stad met Graſten en Vestingwerken heeft „ omgeeven." In goeden ſtaat worden deeze Verſterkingen onderhouden. Openbaare Gebouwen vindt men 'er geene andere dan het *Stadshuis*, een klein doch zindelijk geſtigt, ſtaande op eene Sluis, door welke, bij vijandelijken aanval, het water na binnen kan gelaaten worden; en de *Hervormde Kerk*, een klein gebouw, met een laagen Toren, die door éénen Leeraar wordt bediend. Het maaken van Hoepelen is eene hoofdbron van het beſtaan der Ingezeetenen; veele van welke, voormaals, in merkelijken getale, ter Haring- en Walvischvangst plagten te vaaren. De Hooge Heerlijkheid deezer Plaatze behoort aan den Prinſe Erfſtadhouder, die 'er een Baljuw en Schout aanſtelt, en daarenboven, jaarlijks, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Theſaurier.

NIEUWPOORT, (WILLEM) bekleedde eene plaats in de Vroedschap der Stad *Schiedam*, in den Jaare 1650, ten tijde als het besluit wierdt genomen tot het doen van eene bezendinge aan de bijzondere Gewesten, ten einde dezelve te vermaanen tot het handhaaven van den Stadhouderloozen Regeeringsform, en eene algemeene staatelijke Vergadering te beleggen, naa den dood van Prinse WILLEM DEN II, om 's Lands zaaken op een vasten voet te brengen. NIEUWPOORT vertrok, met KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Pensionaris van *Amsterdam*, en KORNELIS RIPPERTS, Burgemeester van *Hoorn*, na *Friesland* en *Stad en Lande*. In het volgende Jaar 1651 deedt hij, van wegen de Staaten van Holland, in gelijke hoedanigheid, eenen keer na *Zeeland*, om de Staaten van dat Gewest te overtuigen van de noodeloosheid van eenen Kapitein Generaal, tot welken aanzienlijken post eenige Gewesten den jongen Prins WILLEM DEN III, toen naauwlijks één jaar oud, wilden verkoozen hebben. De ijver, met welken NIEUWPOORT, in deeze beide bezendingen, zich tot genoegen zijner Meesteren kweet, was oorzaak, dat op hem, nevens den Heer HIERONYMUS VAN BEVERNINGK, in den Jaare 1653, de keuze viel, om, van wegens Holland, naar Engeland te vertrekken om over een Vredeverbond te handelen. Met voordagt viel op hem de keuze, omdat hij, meer dan ééns, blijken hadt gegeeven van kleine gezindheid omtrent het Huis *van Oranje*. Zij hadden tot Amptgenooten de Heeren VAN DE PERRE, wegens Zeeland, en ALLARD PIETER JONGESTAL, eersten Raad in den Hove van Friesland. NIEUWPOORT en BEVERNINGK, egter, hadden 't voornaamste bewind in handen, en handelden zeer bedektelijk, niet siegts voor de twee andere Gezanten, maar zelf voor de Vergadering der Algemeene Staaten in *'s Hage*. Niet zonder grond was, hierom, het vermoeden, welk, bij zommigen, gevoed wierdt, aangaande een geheimen last, door die van Holland hun gegeeven, om ten nadeele des Prinsen VAN ORANJE iets te sluiten in Engeland: te meer, zedert het rugtbaar wierdt, dat hij en de Heer BEVERNINGK geheime briefwisseling onderhielden met den Raadpensionaris JOAN DE WITT. Van tijd tot tijd deedt, midlerwijl, NIEUWPOORT eenen keer na Hollaud, om verslag te doen van den toestand van zaaken, en

en om nieuwen last te haalen. Onder andere deedt hij, nevens JONGESTAL, verslag ter Algemeene Staatsvergaderinge, omtrent een Ontwerp van Coalitie of Zamensmeltinge der beide Gewesten, Engeland en de Nederlanden; doch ontving tevens bevel om te bewerken, dat men daar van zoude afzien, en alleen te besluiten in een naauw Verbond. In 't laatst van October des Jaars 1653 keerde hij, met dien last, te rug na *Londen*.

Tot nog toe hadt het werk van den Vrede traagen voortgang gehad. Het maakte grooter spoed, zints de wederkomst van alle de bovengenoemde Gezanten, uit de Nederlanden, werwaarts zij eenen keer gedaan hadden, in den aanvang des Jaars 1654 Met een pragtigen trein van ruim zeventig Koetzen, en het gejuig der menigte, *God zegene de Ambassadeurs! God geeve ons Vrede!* te *Londen* staatelijk ingehaald, wierdt, eerlang, de Vrede getroffen. Terwijl NIEUWPOORT zich in Engeland bevondt, betoonden de Staaten van Friesland, openlijk, tegen hem hun misnoegen, door hem verdagt te houden van den Protektor CROMWEL aan de hand te hebben gegeeven de befaamde *Akte van Secluste*, bij welke de Prins *van Oranje*, voor altoos, van het Stadhouderschap, en de verdere waardigheden zijne Voorouderen, wierdt uitgeslooten. — Men wilde hem herroepen en naar verdienste gestraft hebben. Doch Holland verklaarde zich daar tegen; en de Ambassadeur zuiverde zich, zedert, van gegrond vermoeden daar omtrent, bij plegtigen Eede verklaarende, nimmer daar toe aanleiding gegeeven te hebben.

Ondanks den wensch van veelen, zo in Engeland als in de Nederlanden, welke NIEUWPOORT wel gaarne den voet zouden geligt hebben, volhardde hij in zijn Gezantschap, steeds bezig met de gewigtigste handelingen, ten voordeele van zijn Vaderland: het sluiten van een Verdrag van Zeevaart; het vernietigen van de befaamde en voor de Vereenigde Gewesten zeer nadeelige Akte van Scheepvaart van den Jaare 1651; het doen ophouden van den overlast, door de Engelschen, den Nederlandsche Kooplieden aangedaan, en andere gewigtige onderwerpen.

Tot in den Jaare 1660 vertoefde NIEUWPOORT in Engeland, en, in de laatste jaaren, als gewoonlijke Gezant der Algemeene Staaten. Doch hij hieldt op, aldaar aangenaam, en dus van nut te zijn, zints de herstelling van Koning KAREL DEN II, die openlijk de zijde hieldt van den Prinse VAN ORANJE, welken men, niet 't onregt, oordeelde, dat de Gezant minder genegen was. Zedert handelde hij, meermaalen, met eenige uitgeweekene Engelschen, die, uit misnoegen op de tegenwoordige Regeering, Engeland verlaaten, en zich na de Nederlanden begeeven hadden. 's Mans bewind van zaaken liep ten einde in het Jaar 1672, toen hij, in eenen oproer om de bevordering van Prinse WILLEM DEN III, in de handen van het Graauw viel, doch, naa eenige mishandeling geleeden te hebben, wederom geslaakt wierdt.

NIEUWSTAD, gelegen in Staats Opper-Gelderland, in het *Ampt Montfoort*, aan de grenzen van *Gulikerland*, was, vóór en tot in het Jaar 1573, eene sterke Stad. Toen wierdt zij ontmanteld, en met een verarmd. Nogthans heeft zij, onder den naam van Vlek, Stads Geregtigheden behouden. Zo min talrijk zijn 'er de Gereformeerden, dat ze 'er geene Kerk hebben, maar wel de Roomschgezinden.

NIEUWVEEN, een Ambagt en Dorp, in Rhijnland, te gader met *Uiterbuurt* begroot op honderd drieënzeventig Huizen. *Nieuwveen* is een vermaaklijk Dorp; de Kerk is een aanzienlijk gebouw, en de Toren van merkelijke hoogte. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Haarlem*.

NIEUWVLIET, een Dorp en Heerlijkheid, in Staats Vlaanderen, onder *'t Vrije van Sluis*, omtrent een uur gaans ten Oosten van het Dorp *Kadzand*. Het Dorp heeft ééne aanzienlijke Straat. Men vindt 'er eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Ook woonen 'er eenige Doopsgezinden.

NISPEN, een Dorp van weinig aanziens, in de Baronnij van *Breda*, doch voorzien van eene Gereformeerde Kerk, die door

door eenen eigen Leeraar wordt bediend. Het Dorp behoort onder de Heerlijkheid *Roozendaal*, mede in de Baronnij gelegen.

NOIRKARMES, (PHILIPS VAN ST. ALDEGONDE, *Heer van*) bekleedde, in den Jaare 1566, van wegen den Markgraave VAN BERGEN, Stadhouder van *Henegouwen*, den post van deszelfs plaatsbekleeder. In merkelijke bekommernis bevondt zich deeze, ter gelegenheid van het bemagtigen van verscheiden Kerken, te *Valenchijn*, door de Onroomschen; welke, zich op hun getal en vermogen verlaatende, dezelve weigerden te ontruimen. Van hier dat NOIRKARMES, in de onmagt ter volvoeringe van de uitgegaane Bloedplakaaten, bij brief op brief, deswegen klagtig viel aan de Landvoogdesse MARGARETA, haar te verstaan geevende, dat 'er, zonder geweld, geen helpen en redden zijn zoude aan den gegeeven last. Men nam hier op eene proeve, in de maand November des gemelden jaars, om Bezetting binnen de Stad te brengen; doch deeze wierdt buiten gehouden. Thans verklaarde men *Valenchijn* voor wederspanning en vijandelijk, en ontving NOIRKARMES, in de volgende maand, bevel, om, aan 't hoofd van een aanzienlijk getal Knegten, tegen de Stad op te trekken. Met tien Vaandels Voetvolk en zeshonderd Paerden, ontmoette hij de Onroomschen, ten getale van drieduizend tegen hem uitgetrokken, verstrooide dezelve, of dreef ze wederom na binnen: waar naa hij regelrecht op de Stad aantrok, en dezelve beschooten hebbende, in de maand Maart des Jaars 1567 bemagtigde. De weigering der Ingezeetenen, om zich aan 's Konings genade over te geeven, was oorzaak dat de Stedehouder merkelijke strengheid omtrent dezelven te werk stelde. Hij hadt zijne voeten naauwlijks binnen de Stad gezet, of hij liet verscheiden aanzienlijke burgers en twee Kalvinische Leeraars vatten en ter dood brengen. Even eens handelde hij te *Doornik*, 't welk, ten zelfden tijde, hem in handen was gevallen.

Gelukkig slaagde, in den Jaare 1567, de Heer VAN NOIRKARMES, in 't bemagtigen der Steden *Maastricht* en *'s Hertogenbosch*. Intusschen leide men ten Hove in beraad, om Be-